

Rusya Federasyonu'nda Demokrasinin Yerleş(e)memesinin Nedenleri

Osman AĞIR¹

Abdulkadir BAHARÇİÇEK²

Özet ve Anahtar Kelimeler

Rusya Federasyonu, demokrasi indekslerinde ve uluslararası kuruluşların raporlarında demokratik bir ülke olarak değerlendirilmemektedir. Rusya Federasyonu'nda Batılı anlamda bir liberal demokrasinin yerleş(e)memesi; ülkenin siyasi kültürüne, iç ve dış kaynaklı güvenlik kaygılarına, süper güç olarak yaşama psikolojisine, otoriter ve totaliter yönetimler sonucu gelişmeyen sivil toplum yapısına, hem coğrafi hem nüfus hem de ekonomik bakımdan birbirisinden çok farklı birimlerin oluşturduğu asimetrik federal yapısına, cumhurbaşkanının güçlü konumunun yasama ve yargıyı etkisi altına almasının ortaya çıkardığı sakıncalara ve sosyalist bir ekonomiden liberal bir ekonomiye geçiş aşamasının sancularına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Siyasal Kültür, Tarih, Coğrafya, Güvenlik.

Reasons of Unsettlement of Democracy in Russia Federation

Abstract and Key Words

Russia Federation is not valued a democratic state in the report of international organization and accepted democracy indexes. The reasons behind the absence of democracy in Russia may be outlined as; political culture, internal and external security concerns, psychology of living as a superpower, absence of civil society as a result of authoritarian and totalitarian regimes, geography, composition of demography, national economy and asymmetric federal system. In addition powerful leadership and state-centred socialist economic system of the past are other obstacles in front of the taking progress in democratization process..

Key words: Russia Federation, Political Culture, History, Geography, Security.

¹ Dr. Malatya Valiliği, osmanagir@hotmail.com.

² Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, abdulcadir.baharçicek@inonu.edu.tr.

1. Giriş

Rusya, coğrafyasının olağanüstü büyüklüğü ve asırlar boyu çok fazla değişmeden izlediği siyasetleri nedeniyle dünya kamuoyunu sürekli meşgul etmiş (Onay, 2002: 1), kendine özgü kültürü, toplumsal ve federal yapısı, idari bölünüşü, coğrafi konum avantajları ile dezavantajlarını birlikte taşıyan sıradışı bir ülkedir. Dünyanın en büyük federal devleti, en büyük Ortodoks ve en büyük Slav ülkesi unvanlarını da taşımaktadır (Atasoy, 2011: 19-20). Rusya Federasyonu'nda yaklaşık 143.3 milyon insan yaşamaktadır. Toplam nüfusun % 74' ü kentlerde, % 26' sı ise kırsal alanlarda yaşamaktadır (Demografiçeskiy Ejegodnik Rossii, 2013:17,33). Rusya, tarihin her döneminde dünya siyasetinde önemli bir ülke olagelmiş olup, bugün de yüzölçümü, coğrafi konumu, doğal kaynakları, savunma sanayisinin gelişmiş olması, nükleer gücü ve BM (Birleşmiş Milletler) Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması gibi nedenlerle dünyanın en önemli ülkelerinden birisidir. Bu önemli ülkenin yönetim sistemi her dönemde tartışma konusu olmuştur. SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) döneminde uygulanan komünizm Batı tarafından korkuyla karşılanmış ve çeşitli yönleriyle eleştirilmiş, 1991 de SSCB'nin dağılmasıyla bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nun yönetim yapısı ise demokratik olmadığı gerekçesiyle konunun ilgilileri tarafından tartışma konusu yapılmıştır. Bu tartışmalar bugün de bitmiş değildir.

Bir ülkede demokrasinin yerleşip yerleşmediğinin tespitinde yetki ve sorumlulukların kişi odaklı olmak yerine kurum odaklı olması, hukukun üstünlüğü ilkesinin herkes için ve her durumda uygulanıyor olması, siyasi partilerin ve STK'ların gelişmiş ve yeterli sayıda olması, kitle iletişim araçlarının özgür ve bağımsız bir yapıda olması önem arz etmektedir. Bu sayılanlardan başka halkın eğitim seviyesi ve ülke sorunlarına ilgi düzeyi de önemlidir. Demokrasi sihirli değnek yardımıyla topluma empoze edilebilecek bir sistem değildir. Demokratikleşme belirli bir birikim ve tecrübe gerektirir. Rusya'nın demokratik geçmişine baktığımızda; Çarlıklar döneminde çarların mutlak hakimiyetlerinin söz konusu olduğu ülkede, birkaç cılız girişim dışında, demokratik bir gelişimin izlerinin bulunduğunu söylemek olanaksızdır. SSCB döneminde sistem genellikle Komünist Partisi etrafında şekillenmiş ve muhalefete izin verilmemiştir. Rusya Federasyonu'nun kurulmasıyla birlikte demokratikleşme yönünde önemli adımlar atılmış, ancak Putin'le birlikte çeşitli gerekçelerle bu demokratikleşme adımlarından geri dönüşüm³ yaşanmıştır.

³ Ortaya çıkmış olan muhalif sivil oluşumlar devletin imajına zarar verdikleri gerekçesiyle Putin ile birlikte sıkı denetime tabi tutulmuş, muhalif işadamları ve basın yayın kuruluşları çeşitli baskı yöntemleriyle sindirilmiştir.

Freedom House⁴, Rusya'nın özgür bir ülke olmadığını, internetin kısmen özgür basın ise özgür olmadığını vurgulayarak, 2014 demokratik gelişmişlik indeksinde özgürlüklere 5.5⁵, sivil haklara 5, siyasi haklara ise 6 puan vermiştir (<http://freedomhouse.org>, 2014). Tüm indekslerde ülkeye en kötüye yakın bir not verilmiştir. Rusya'nın neden demokratikleşemediği tartışılırken hangi ölçüte göre bir kıyas yapılacağı da önem taşımaktadır. McFaul vd. (2004: 9), Rus demokrasisini incelerken neyle karşılaştırılacağına önem taşıdığını, eğer Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndan on yıl sonraki Amerikan demokrasisiyle karşılaştıracak olursak Rusya'nın bugünkü politik sisteminin çok geride olmadığını söylebileceğini, bugünkü Amerikan demokrasisiyle karşılaştırıldığında alınacak çok mesafe bulunduğunu, Polonya demokrasisiyle karşılaştırıldığında bir hayli geride olduğunun söylebileceğini, kendi geçmişi olan mutlakiyetçi çarlık rejimi ve Sovyet komünizmiyle karşılaştırıldığında ise çok demokratik olduğunun söylebileceğini vurgulamaktadırlar.

Rusya'nın demokratikleşme çabalarında devlet başkanlarının kişisel çabalarına bağlı olarak bazı dönemlerde önemli ilerlemeler⁶ sağlanabildiği halde, bazı dönemlerde ise bu demokratikleşme çabalarından geri dönüşler yaşanmıştır. Bu geri dönüşlerde, çeşitli gerekçelere dayandırılmakla birlikte, liderlerin otoriterleşme eğilimleri de önemli rol oynamıştır. Rusya'nın Batılı anlamda demokratikleşmemesinin nedenlerinin tartışıldığı bu makalede, otorite ve otoriter rejim kavramları açıklanarak, Rusya'da demokrasinin yerleşmemesinin nedenleri üzerinde durulmuştur.

2. Otorite ve Otoriter Rejim Kavramları

Rusya'nın demokratikleşme yolculuğu çarlıklar döneminde başlamış, 1917 devriminden sonra tek partinin etkin olduğu totaliter SSCB rejimiyle demokrasinin geriye dönüşümü yaşanmıştır. Bu dönemde her şeyin tek partinin yönetiminde ve gözetiminde olduğu, üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olmasını esas alan, her türlü çoğulculuğu dışlayan, muhalefete ve muhalif STK'lara izin vermeyen, Komünist Partinin görüşlerini halka dayatan totaliter bir yönetim tarzı sergilenmiştir. 1980' li yıllarda Gorbaçov' un iktidara gelmesiyle komünist partinin baskıcı totaliter uygulamaları esnetilerek fikir ve tartışma

⁴ Dünyadaki özgürlükler ile ilgili gözlemler yaparak raporlar yayınlayan Amerikan menşeli bağımsız bir kuruluş olup, raporları ülkelerin demokratik olup olmadıklarının değerlendirilmesinde dikkate alınmaktadır (<http://freedomhouse.org>, 2014).

⁵ Puanlamada en kötü 7, en iyi ise 1 dir (<http://freedomhouse.org>, 2014).

⁶ Bu ilerlemelere örnek olarak 1980 li yıllarda uygulamaya başlanan Gorbaçov'un Yeniden Yapılanma ve Açıklık politikaları gösterilebilir.

özgürlüğüne ortam oluşturulmuştur. Gorbacov'un uygulamaları Rusya'nın demokratik gelişiminin devlet başkanlarının kişisel çabalarıyla şekillendiğini ispatlamıştır. Bazı dönemlerde demokratikleşme yönünde önemli ilerlemeler sağlanabildiği halde, bazı dönemlerde bu demokratikleşme çabalarından geri dönüşler yaşanmıştır. Bu geri dönüşlerde, liderlerin otoriterleşme eğilimleri önemli rol oynamıştır. Bu nedenle, Rusya'da demokratikleşememenin nedenlerinin tartışıldığı bu makalede, otorite ve otoriter rejim kavramlarının açıklanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

En genel çerçevede otorite meşru iktidar anlamına gelmektedir. Toplum içinde insanlar devamlı çeşitli yerlerden gelen emir ve direktiflere muhataptırlar. Söz konusu emir ve direktifler temelinde bir siyasal ilişki kurulmaktadır. Bu ilişkide bir kimse bir yerden veya kişiden gelen emirleri incelemeksizin, haklılığını ve doğruluğunu tartışmaksızın kabul ediyor ve benimsiyorsa bir otorite karşısında bulunuyor demektir (Dursun, 2006: 103). Kısaca otorite itaat edenler tarafından meşru görülen iktidardır (Hazır, 2004: 64). “Otorite” ve “Otoriter” kelimeleri ise birbirine zıt anlamları olan kavramlardır. “Otoriter” kelimesi, iradesini zorla başkalarına kabul ettirmeye çalışan kişileri ifade etmektedir. Otoriter rejimler de halkın razısına dayanmayan, daha çok kaba gücü kullanan yönetimler için kullanılmaktadır. Otoriter yönetim, bütün toplumsal hayatı kuşatan bir ideoloji ile desteklenirse buna “totaliter yönetim” adını veriyoruz. Çağrışım yaptıracak bir başka kelime olan “Otokrasi” ise, hiçbir kurala bağlı olmayan tek kişi yönetimine denmektedir. Bu yönetimin kerameti, o tek kişinin kendinden ileri gelmektedir (Türköne, 2012: 50).

Yönetilenlerin yöneticilerin seçiminde etkili olabildiği, yönetenlerin kendilerini seçenlere periyodik olarak hesap verdiği, tekrar seçilmek için destek istediği, her siyasal karar alma mevkii için birden fazla ve değişik siyasal görüş, fikir veya çıkarları temsil eden adayların korkusuzca, hakça yarışabildiği rejimlere demokrasi adını vermekteyiz. Bu koşulların olmadığı rejimlerde fikir, örgütlenme, haber alma ve muhalefet özgürlüğü kısıtlıdır ya da yoktur. Yönetenlerin siyasal yetkeleri belirlemeleri söz konusu değildir. Ancak, gerek birey gerek kurumlar iktidardakileri onamak için adeta bir noter görevi görebilirler. Bu rejimlere otoriter rejimler adını veriyoruz (Kalaycıoğlu, 2012: 18).

Otoriter rejimler genellikle az gelişmiş toplumsal yapılarda görülen, toplumun geleneksel yapısına dayanarak var olan ve geleneksel otorite ve meşruiyet anlayışının geçerliği olduğu siyasal yapılardır. Otoriter rejimlerde halkın kendi kişisel hayatları ve işleri dışında kendilerini toplum hayatına aktif biçimde katılan kişiler olarak hissetme şansları ya hiç yoktur ya da pek azdır. Çünkü, otoriter rejimler toplumun geniş kesimlerini siyaset ve

yönetimden uzak tutmayı başarabildikleri sürece varlıklarını devam ettirebilirler. Bu nedenle, otoriter rejimler toplumsal örgütlenmeleri çeşitli yollarla engelleyerek ve yasaklayarak toplumun depolitizasyonunu amaçlar (Mutlusu, 2001: 87-88). Otoriter liderler, reform talepleri yükseldiğinde bu talepleri dinlemek ve tepkileri hafifletmek yerine, sert önlemlerle bastırmayı tercih etmektedirler. Tepkilerin artması üzerine ilk başta yapmaları gereken şeyleri sonradan yaptıklarında ise her şey çığırından çıktığı için işe yaramamaktadır (Uysal, 2011). Otoriter rejimler, önceden mevcut bir bürokratik, askeri ve teknokratik elitin egemenliğindeki rejimlerden tutun; ayrıcalıklı siyasal katılmanın ve elite girişin toplumdan doğmuş tek parti veya hakim parti vasıtasıyla gerçekleştiği rejimlere kadar çeşitli şekiller gösterebilir (Linz, 1975: 148).

Otoriter rejimler günümüzde yeni bir kılığa bürünerek karşımıza çıkmaktadırlar. Bu rejimlerin en büyük özelliği demokratik bir seçimle işbaşına gelmiş olmalarına karşın, kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunması gibi demokrasinin diğer koşullarına uymamalarıdır. Fareed Zakaria bu tür rejimlere “liberal olmayan demokrasiler” adını vermektedir. Bu tür rejimlere “Otoriter demokrasiler” de denilebilir. Karizmatik bir lider, hukuk düzeninin yürütmenin denetimi altında olması, muhalif basının sindirilmesi, halk desteğine ve ekonomik performansa bağlı bir meşruiyet arayışı bu tür demokrasilerin en belirgin özellikleridir. Putin’in Rusya’sı bu tür rejimlerin günümüzdeki en belirgin örneklerinden birisini oluşturmaktadır (Türmen, 2010).

3. Rusya Federasyonu’nda Demokrasinin Yerleş(e)memesinin Nedenleri

Demokrasi anayasa veya yasaların değiştirilmesiyle topluma yerleşecek bir anlayış değildir. Bir ülkede başarı sağlamış demokratik uygulamaların ve yasaların demokratik geleneğin yerleşmediği başka bir toplumda başarıyla uygulanması beklenmemelidir. Bu nedenle bir ülkenin demokratikleşip demokratikleşemediği birçok etmenle birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Dünyadaki demokratik ülkelerin belirli bir coğrafyada toplandıkları ve büyük çoğunluğunun ekonomik bakımdan gelişmiş ülkeler oldukları görülmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, bir ülkenin demokratikleşmesinde bulunduğu coğrafyadan, ekonomik, sosyal, siyasal kültürel ve tarihsel temelli bir çok unsurun rol oynadığı rahatlıkla söylenebilir.

Bir rejim, devletle yurttaşları arasındaki politik ilişkiler geniş, eşit, korunan ve karşılıklı bağlayıcı istişareyi içerdiği ölçüde demokratiktir. Buna göre demokratikleşme, bir rejimin bu çeşit bir istişareye doğru hareketinden, demokratikleşmenin geri çevrimi de bu

istişareden uzağa doğru hareketinden meydana gelir (Tilly, 2007: 309). Bir ülkenin demokratikleşmesi bazen hızlı, bazen yavaş ve bazen de olumsuz işleyen de bir süreç içerisinde meydana gelir. 1980’li yıllarda Gorbaçov tarafından başlatılan demokratikleşme çabalarının Yeltsin döneminde devam edip Putin’le beraber duraklamasının, yani Rusya’da demokrasinin yerleşemeyerek demokratikleşme çabalarından bir geriye dönüşün yaşanmasının kuşkusuz çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Temelde siyasi, ekonomik ve toplumsal kaynaklı olan bu nedenler; siyasal kültür, süper güç psikolojisi, güvenlik kaygıları, sivil toplumun ve siyasal partilerin gelişmemiş olması, asimetrik federal yapı, devlet başkanının yasama ve yargı organları üzerindeki etkisi ve ekonomik faktörlerden oluşmaktadır.

3.1. Siyasal Kültür

Siyasal Kültür, bir ulusun içinde veya bir devletin yurttaşları arasında hakim siyasi duyguların, inançların ve siyasete ilişkin değerlerin bir araya geldiği bütündür. (Oktay, 2005: 214). Rus siyasal kültüründe güçlü bir merkezi yönetim geleneği hakim olmuştur. Roskin (2009: 322), Ruslar’ın tarih boyunca zalim de olsa güçlü bir el tarafından yönetilmeyi hoş karşıladıklarını, sıkı denetim ve acımasız kontroller olmazsa kendilerinin kanun tanımaz insanlar olacaklarını söylediklerini ifade etmektedir.

Carrere (2003: 55-56), bugün var olan Rus siyasal kültürünün oluşumunu 13. yüzyıldaki Moğol işgaline kadar götürerek, Rusya’yı işgal eden Moğol Devletinin birinci ödevinin vergi almak, kuvvet kullanarak düzeni korumak ve bu düzenin güvenliğini ve zenginliğini sağlamak olduğundan devletin toplum ile münasebetlerinin sadece bu çerçevede kaldığını ve insanların ihtiyaçları ile hiç ilgilenilmediğini belirtmektedir. Moğol işgalinden sonra bu yapılanmanın Rus devletince benimsendiğini, Rus yöneticilerinin bu baskıcı yöntemi benimsediklerini vurgulamaktadır. Gerçektende çarlıklar dönemi Rusya’sı devletin bekasının ve büyümesinin ön planda tutulduğu, vatandaşların ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı bir düzenle idare edilmiştir.

Rus vatandaşları arasında gözlenen olağanüstü derecede tek düzelik ve düzene itaat, sistematik olarak, sürekli devlete itaat etmenin en büyük şeref olduğu düşüncesinin tarih boyunca aşılması sonucu oluşmuştur (Onay, 2002: 38). “Çağdaş Rusya’da güçlü hükümetin ulusal birliği sağlayabileceğine inanılmakta ve sınırları belli olmayan demokrasinin devlet yapısını zayıflatacağı düşünülmektedir” (Bugajski, 2010: 9). Siyasi kültürün değişimi çok yavaş gerçekleşmektedir. Rus toplumunda bağımlılık kültürü dominant olup Rus halkı, devlet iktidarından kendi çıkarları hakkında düşünmesini beklemektedir (Hekimoğlu,2007: 89). Rus

siyasi kültürü mutlak monarşinin hakim olduğu çarlıklar döneminde oluşmaya başlamış olup bu dönemde halk çarın her türlü zorbalığına boğun eğmeyi öğrenmiş, SSCB döneminde ise Komünist Parti siyasi elitinin dayatmalarına alışmıştır. Bugünkü Rusya'nın siyasal kültürü bu geçmişten beslenmektedir. Dolayısıyla bugünün Rusya'sında demokrasinin yerleşmemiş olmasının nedenlerinden birisi de siyasete ilişkin değerlerden oluşmuş siyasal kültürünün, henüz geçmişin otoriter ve totaliter yönetim alışkanlıklarının dışına çıkamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Siyasal kültürün değişiminin yavaş gerçekleştiği göz önüne alındığında, yakın gelecekte Rus siyasal kültüründe demokratik geleneğin yerleşmesi beklenmemelidir.

3.2. Süper Güç Psikolojisi

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeninde ABD ve SSCB'nin başını çektiği kutuplaşmalar oluşmuş, her iki devlet daha fazla sayıda ülkeyi kendi yanına çekmeye çabalamış, yoğun bir güç savaşına girişilerek çeşitli alanlarda birbirine üstünlük sağlama yarışına girilmiştir. Bu dönemde SSCB ve ABD dünyanın iki süper gücü olarak kabul edilmiş, her Sovyet vatandaşı için büyük SSCB'nin vatandaşı olmak ve ABD'nin başını çektiği gruba üstünlük sağlamaya çalışmak erdem kabul edilmiştir.

Maddi ihtiyaçların bir topluma yetmeyeceğini gayet iyi bilen Sovyet iktidarı hürriyet düşüncesine olan ihtiyacı her zaman görmezlikten gelmiş, hürriyet isteği yerine bulduğu karşılık milli gurur olmuştur. Ortalama bir SSCB vatandaşı, Sovyet sisteminin başarıları hakkında ne kadar şüpheli davranırsa davranırsa ülkesinin gücü, dünya çapındaki şöhreti, stratejik veya uzaydaki başarılarından dolayı, bunlar için ödenen bedel üzerinde fazla durmadan, gururlanmasını bilmiştir (Carrere, 2003: 25).

Rusya Federasyonu'nun olaylara bakışını etkileyen algılamalardan en önemlisi Rus milletinin kimlik tanımlama sorunudur. Sergei Witte'nin belirttiği gibi "Petro'dan bu yana Rusya diye bir şey yoktur, sadece *Rus İmparatorluğu* vardır." Devlet geleneğinin İmparatorluk ile özdeşleştiği Rusya Federasyonu'nda bazı bölgelerin artık Rusya'ya ait olmaması, çoğu kesim açısından kabul edilemez bir durumdur. Rusya Federasyonu içinde bulunduğu post emperyal dönemde halen dünyadaki konumunu sorgulamaktadır (Sapmaz, 2008: 148). Geniş bir kültürel ve tarihi altyapıya sahip; edebiyat, felsefe, sanat ve bilimde büyüklüğü dünyaca tanınmış ve pek çok isim yetiştirmiş Sovyetler Birliği, tarihin en büyük imparatorluklarından birisi idi. Sovyetlerin yıkılmasından sonra kısa bir fetret dönemi yaşanmış olsa da Rusya'da, devlet başkanı Putin'in iktidara gelişiyle tekrar bu imparatorluk söylemi canlandırılmıştır. *Süper güç olma iddiası* olarak ifade edilebilecek bu düşünce Rus toplumu tarafından kabul görmüştür (Mikail, 2007: 8). Rusya Federasyonu Sovyetler Birliği

dönemindeki askeri süper güç konumunu sürdürme kararlılığındadır. Rus siyasi kültürünün oluşmasında süper güç veya büyük devlet psikolojisine sahip olunmasının etkisi büyüktür. Bu psikoloji halk ve yöneticilere devletin güçlü olması için fedakarlıkta bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Demokratik reformlar ülkenin gücüne zarar verdikleri gerekçesiyle askıya alınabilir. Putin'in enerji şirketlerini tekrar devletleştirme, muhaliflerini antidemokratik yöntemlerle sindirmesi, seçilmişler yerine atanmışların etkinliklerini artırarak bürokrasideki önemli görevlere eski FSB⁷ görevlilerini ve eski askerleri getirmesinin halkın büyük çoğunluğu tarafından desteklenmesinin altında yatan neden ülkenin gücünü ve eski şöhretini bu şekilde geri kazanabileceğine olan inançtır. Rus halkının önemli bir bölümü için SSCB döneminden kalma alışkanlık olarak devletin başarılarıyla gururlanmak hala önemlidir. Dolayısıyla süper güç psikolojisi diyebileceğimiz bu düşünce yapısı Rusların demokratik hak taleplerinin önündeki engellerden biri gibi görünmektedir.

3.3. Güvenlik Kaygıları

Rusya, hem iç güvenlik hem de dış güvenlik yönünden bazı tehditlere maruz kalmaktadır. İç tehditlerin etnik ayrıma dayalı terör ve aşırı milliyetçilerin saldırılarından oluşabileceği varsayılmaktadır. Dış tehditlerin en önemlisi olarak da NATO ve AB'nin eski Doğu Blok'u ülkelerini bünyelerine dahil ederek Rusya'yı çevreleme politikaları gösterilmektedir.

Terörizm, kendisine beslenme kaynağı olarak dinsel, etnik, ekonomik ve sosyal farklılıkları seçmekte, bu farklılıkları bir silah olarak kullanarak amaçlarına ulaşmak istemektedir. Bu anlamda bakıldığında, eskiden beri uluslararası ilişkilerdeki ağırlığı, federal yapısı, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları, muazzam genişlikteki toprakları, bu topraklarda yaşayan yüzlerce farklı halkı ve bu halklar arasındaki dinsel, ekonomik, kültürel farklılıkları ile Rusya terörizme maruz kalan bir ülke konumundadır (Özbay, 2009:11). Putin'e göre Yeltsin'in izlediği adem-i merkeziyetçi siyaset, federasyonun parçalanmasına neden olmuş; Çeçenistan'da olduğu gibi bölgesel ayrılıkçılığa yol açmıştır. Ona göre Rusya'nın egemen olduğu bölgelerde kontrolü arttırmak, ayrılıkçılık ve terörizme karşı ulusal güvenliği sağlamak için tek çözüm ülkenin bütünlüğünü koruyacak tedbirler almaktır. Nitekim 1 Eylül 2004'te patlak veren Beslan krizi, Putin'e iç siyasette izleyeceği merkezileşme için bir fırsat vermiştir. İlk aşamada, Çeçen savaşına ilişkin "dezenformasyon"u önlemeyi gerekçe göstererek medya üzerinde devletin denetimi arttırılmıştır. Genelde güvenlik birimlerindeki

⁷ FSB, Rus gizli servisinin kısaltması olup Rusçası Federalnaya Slujbo Bezopasnasty dir. SSCB'deki KGB'nin yeni adıdır.

insanlardan bir “dikey güç” (vertical vlasti) oluşturularak federal hükümetin otoritesi etkin kılınmaya çalışılmıştır (Taştan, 2012: 101).

1990’lardan itibaren NATO ve AB’nin eş zamanlı olarak Avrupa’nın doğusuna doğru genişlemesi Kremlin’i aşırı derecede rahatsız etmeye başlamıştır. Özellikle 2004 yılındaki son genişleme dalgasıyla AB ile artık sınırdaş ülke haline gelen Rusya, Batının Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkeleri de NATO’ya alma girişimlerini ve AB’nin “komşuluk politikası” çerçevesinde geliştirdiği Doğu Ortaklığı programını tepkiyle karşılamıştır (Akgün, 2010: 47). Eski Doğu Bloku ülkelerinin büyük çoğunluğu AB üyesi, bir kısmı ise aynı zamanda NATO üyesi olmuşlardır. Rusya’nın eski düşmanları olan ve Rus halkı nazarında hala düşman olarak görülen Batılı bu kuruluşların Rusya’nın hemen yanına kadar sokulmuş olmaları Rusların büyük çoğunluğu tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum Muhafız STK ve basın yayın organlarının sindirilmesi, muhalif olan işadamlarının çeşitli gerekçelerle işlerinin sektöre uğratılması gibi demokratik olmayan uygulamalara halkın itiraz etmemesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak Rusya, SSCB’nin dağılmasının hemen ardından terörizm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, ülkenin çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan dinsel ve etnik terör oluşumları ülke güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir denilebilir. Rusya, V. Putin’in devlet başkanlığı koltuğuna oturmasından sonra terörizm ile mücadelesini sertleştirmeye başlamıştır (Özbay, 2009: 23). Güvenlik ve özgürlük dengesinin korunması noktasında Rusya önceliğini güvenlikten yana kullanmıştır. Çarlık döneminin mutlak otokratik rejiminden beri bu durum fazla değişmemiştir. 1980’li yıllardaki Gorbaçov reformları ve Yeltsin dönemindeki kısmi demokratikleşme hareketlerinden, uluslararası prestij kaybı ve güvenlik zafiyetleri gerekçesiyle vazgeçilmiştir. Güvenlik algısı Rusya’nın demokratik adımlar atmamaya otoriter bir rejim oluşturmasının veya demokratik çabalardan geriye dönüşünün en önemli nedenlerinden birisini teşkil etmektedir.

3.4. Sivil Toplum ve Siyasal Partilerin Gelişmemiş Olması

Sivil toplum, devletle aile arasındaki kamusal alanda faaliyet gösteren, özerk, gönüllülük esasına dayanan, çoğulcu bir yapıya sahip olan ve birey-devlet müzakeresini temin eden sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alandır (Aslan 2010: 360). Demokrasilerde diğer bileşenlerle birlikte sivil toplumun gelişmiş olması son derece önemlidir. Günümüzde bir rejimin demokratik olup olmadığının tespitinde Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) güçlü ve etkin oluşu belirleyici olmaktadır. Toplumun değişik bileşenlerinin bir araya gelerek kendi hak ve menfaatlerini gözetme adına serbestçe etkinliklerde bulunabilmesi ve siyasi irade

üzerinde baskı kurabilmesi son derece önemlidir. Bu nedenle Rusya'nın demokratikleşememesinin nedenleri tartışılırken sivil toplum örgütlerinin durumunun ele alınması gerekmektedir.

Tocqueville'den bu yana siyaset bilimciler demokrasinin püf noktasının sivil toplumun özerkliği olduğunu savunmaktadırlar. Bağımsız girişimler, dini kurumlar, dernekler, kulüpler, eğitim kurumları ve medya demokrasiyi üretmek üzere birbirleriyle ve devletle etkileşirler. Çoğulculuk yoksa demokrasi de yoktur. Rusya'nın geçmişinde, özellikle Sovyetler Birliği döneminde, sivil toplum devlet tarafından ezilmiş, hiçbir yapıya özerklik tanınmamış, her şey sıkı devlet kontrolünde tutulmuş, komünist sistem kasıtlı olarak sivil toplumu ezmiştir (Roskin, 2009: 363) denilebilir.

Totaliter ve otoriter rejimlerde sivil toplum kuruluşları, ancak olmazsa olmaz özelliklerinin bir kısmından vazgeçerek, resmi ideolojinin baskısı altında varlığını devam ettirebilmektedir (Aslan 2010:367). Totaliter bir rejimle idare edilen SSCB döneminde demokratik anlamda bir sivil toplum yapılanmasından bahsedilemez. Bu sistemde her yapı bir şekilde Komünist Partiyle bağlantılı olarak hareket etmek zorundadır. 1985'de Gorbaçov tarafından başlatılan açıklık (Glasnost) ve yeniden yapılanma (Perestroika) politikalarının sonucu olarak sivil toplum alanında da gelişmeler yaşanmıştır.

1990' lar ve 2000' lerin başında Rusya'da STK' lar artmıştır. Analizcilere göre 2004 yılında Rusya federasyonunda faaliyet gösteren 600.000 kadar STK bulunmakta, bunların arasında sosyal hizmet sağlayıcıları, eğitim organizasyonları, politik araştırma merkezleri, cinsiyet eşitliği grupları, kredi birlikleri ve uluslararası haklar örgütleri bulunmaktadır. Bu kuruluşların büyük bir çoğunluğu, Rusya'da sivil toplum ve demokrasiyi desteklemek isteyen yabancı organizasyonlar ve hükümetlerinden mali destek almışlardır (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: 693). Putin, NGO' ların yabancı ülkeler tarafından finanse edilmelerine Rusya'nın tolerans göstermeyeceğini söylemiş, aktivistleri ise yabancı etkilerden bağımsız hareket etmeleri hususunda uyararak iç politik konuların iç dinamiklerle çözülmesi gerektiğini salık vermiştir (Medetsky, 2005). Zaman içerisinde yabancılar tarafından fonlanan NGO' ların tamamen yasaklanması yoluna gidilmiş, ancak Kremlin'e yakın ve kremlin tarafından desteklenen NGO'lar ise bütçelenmiştir. Bağımsız NGO'lar Kremlin, Duma, Genel Savcılık, Adalet Bakanlığı ve diğer hükümet yetkilileri tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmakta, yabancı düşmanların ülkenin etrafını sardığı ve NGO' lar aracılığıyla ülkeyi parçalayacakları paronayası yaratılmaya çalışılmaktadır (Ryzhkov, 2013).

Demokrasinin temel özelliklerinden birisi siyasi eşitliktir; yani siyasi gücün mümkün olduğunca geniş ve eşit bir şekilde dağıtılmasıdır. Ancak bu gücü hangi organ veya grup dağıtacaktır? Kısacası kimler “halk”ı teşkil eder? Dışarıdan bakıldığında cevabımız basittir: “Demos veya halk” , kesinlikle bütün insanları ifade eder, yani ülkedeki nüfusun tamamını. Ancak pratikte her demokratik sistem, siyasi katılımı bazen ciddi şekilde sınırlar (Heywood, 2007: 97). Siyasi katılımın en düşük seviyede sınırlandırıldığı ortamlar ise güçlü siyasi parti geleneğine sahip demokrasilerdir. Siyasi gücün geniş bir yelpazede ve mümkün olduğunca eşit şekilde dağılımı ancak ve ancak güçlü siyasi partilerin varlığıyla mümkündür.

Liberal demokrasilerde siyasi partiler çok önemlidir ve birkaç işlevi beraber yerine getirirler. Siyasi partiler seçim süresince seçmenlere farklı tercihler sunarlar ve seçimden sonra seçmenlerinin isteklerini temsil etmeye devam ederler. Partilerin ülkede kararların alınmasına etkisi oldukça fazladır (McFaul, 2004: 105). 1917 Bolşevik Devrimi'nin hemen ardından Rusya'da, Moskova Sovyet'i/Kurulunda 13 parti faaliyet gösterirken bu partilerin sayısı 1920'de 5'e düşmüş ve 1926 senesinde ise tek parti (Komünist Partisi) iktidarı başlamıştır. Rusya'daki siyasi değişimlere bağlı olarak 1926 yılında başlayan tek partili dönem, 1980'li yıllarda başka partilerin siyasi arenaya çıkmalarıyla son bulmuş ve çok partili hayata yeniden geçilmiştir. 1985 ilkbaharından 1991 Aralık ayına kadar geçen dönemde kurulan az sayıdaki siyasal parti ise ülke çapında örgütlenememiştir. Bundan dolayı KPSS⁸ ve Sovyetler Birliği yönetimine karşı önemli siyasi güç olarak partiler arası, bir anlamda partiler üstü blok oluşmuştur (A.A.Radugin; Akt: Hekimoğlu, 2007: 92-94). Bugün itibarıyla Rusya'da birçok siyasi parti bulunmasına karşın 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Putin'in partisi olan Birleşik Rusya ve Zyuganov'un başında olduğu Komünist Partisi yarışmış, diğer partiler kayda değer oy⁹ alamamışlardır (CSPP, 2012).

Rus siyasal yaşamında, Sovyet dönemi hariç tutulursa, siyasi partiler etkin değillerdir. Bu durum kuşkusuz köklü bir siyasi parti geçmişinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Mutlak monarşiyle yönetilen çarlıklar döneminde halk baskı ve şiddetle sindirilmiş demokratik bir düzenin bulunmaması nedeniyle siyasal partiler oluşturulamamıştır. SSCB döneminde Komünist Parti ülke yönetiminde tek söz sahibi olmuş, parti politikalarına karşı çıkılması vatan hainliğiyle eşdeğer tutulmuştur. Tek partili SSCB'nin dağılmasıyla kurulan Rusya Federasyonu ile birlikte çok partili siyasi hayata geçilmiştir. Ancak Rus siyasal

⁸KPSS: Komünistnaya Partiya Sovyetkiy Soyuzu (Sovyetler Birliği Komünist Partisi)

⁹ Birleşik Rusya % 63.60, Komünist Parti % 17.8, MikhaelPrihhanov % 7.98, Liberal Demokrat Parti % 6.22 ve Adil Rusya Partisi % 3.85 oy almışlardır (CSPP, 2012).

kültürünün demokratik gelenekten uzak olması nedeniyle partiler yerine liderlerin etkili olduğu bir yapı hüküm sürmeye başlamıştır.

3.5. Asimetrik Federal Yapı

Rusya, yüzün üzerinde farklı etnik kökenden insanın bir arada yaşadığı Sovyetler Birliğinden miras kalan Cumhuriyet, Bölge ve diğer alt birimlerden oluşan karışık federal yapıya sahip bir ülke olup (Nichol, 2012:6); etnik, dinsel ve kültürel çeşitlilik bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. ABD ve Almanya gibi ülkelerde tek tip idari birimlerden oluşan simetrik federal yapı uygulanırken, Rusya'da çok daha karmaşık olan çok tipli asimetrik federal yapı egemendir (Atasoy, 2008:2). Rusya Federasyonu'nda toplam 83¹⁰ idari birim bulunmaktadır. Bazı siyasi haklara sahip Cumhuriyetler (21 Adet), Mega Bölgeler (Kraylar 9 Adet), Vilayetler (Oblastlar-46 Adet), Federal statüde kentler (2 Adet), Özerk Bölge (1 Adet) ve Özerk yöreler (Okruglar 4 Adet) den oluşmaktadır (Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki, 2009).

Diğer Federatif yapılardan farklı olarak Rus Federal Sistemi anayasaların yanında tüzüklerle de düzenlenmiştir. Cumhuriyetler kendi anayasalarına sahip iken diğer birimler (Büyük Bölgeler, Küçük Bölgeler, Federal Şehirler, Özerk Bölgeler ve Özerk Alanlar) kendi tüzüklerine sahiptirler. Bölgesel anayasa ve tüzükler kendi bölgelerindeki en üst yasal metinlerdir. Bu metinler Federal Anayasaya uygun olmak zorundadırlar (Salikov, 2010: 5). Cumhuriyetler diğer idari birimlerden farklı olarak kendi anayasasını ve kendi resmi dilini belirleme özgürlüğüne sahiptirler (Kumuk,2008:2). Seiffert, (2004: 26) şimdiye kadar Rusya'yı güvenilir biçimde bir arada tutan federal bir yapının bulunmadığını, Rusya Federasyonu'nun parçalanma tehdidinin devam etmekte olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Rus federalizminde merkeze aşırı yetki verilmektedir. Bundaki amaç farklı milliyetleri bir arada tutma isteğidir (Roskin, 2009: 350). Boris Yeltsin'in başkanlığı döneminde birçok federal birim büyük oranda otonomi kazanmıştır. Vladimir Putin ise bu süreci tersine çevirerek merkezi hükümeti güçlendirmiştir (Nichol, 2012:6). Putin'in bu süreci geri çevirmesinde federal sistemin asimetrik olması, bazı federe birimlerin bağımsızlık taleplerinin bulunması ve bazılarının da daha fazla özerklik peşinde koşmaları önemli rol oynamıştır. Yeltsin döneminde başlatılan yerelleşme eğilimi ve federe birimlerin federal devlet politikalarının oluşumuna katkıları Putin'le birlikte, devletin gücünü zaafa uğrattığı ve bazı federe birimlerin bağımsızlık talebinde buldukları gerekçesiyle ortadan kaldırılarak merkezi yapı güçlendirilmiştir. Bu durum demokratikleşme çabalarından geri dönüş olarak

¹⁰ Putin iktidara geldiğinde bu sayı 89 idi (Karadağ, 2006: 34).

değerlendirilebilir. Federal yapının bu düzensizlikleri, yönetim tarafından demokratik hakların kısıtlanmasına gerekçe olarak sunulabilmektedir.

3.6. Devlet Başkanının Yasama ve Yargı Üzerindeki Etkisi

Rusya Federasyonu'nda görev ve yetkileri itibarıyla Fransa'dan çok ABD'dekine benzeyen ve fiilen hem yasamanın hem yürütmenin üzerinde yer alan bir başkanlık sistemi bulunmaktadır (Çelebi, 2013: 2). Tamaş Kraus "Rusya'daki başkanlık sisteminin her türlü "kurumsal benzerliğine ve aynılığına" karşın Amerika'daki ya da Fransa'daki sistemlerle karıştırılmaması gerektiğini vurgulayarak, bu sistem kesinlikle başka bir sosyal temele, başka bir sosyal fonksiyona ve psikolojiye oturmaktadır", diye yazmaktadır. Kagarlitski bu sistemi burjuva demokrasininin, politik diktatörlüğün ve otokrasinin belli öğelerinin tamamen kendine özgü bir karışımı (Kagarlitski, 2008: 199) olarak tanımlamaktadır.

Mikail (2007: 13), Rusya Federasyonu'nda görev ve yetkileri itibarıyla Fransa'dan çok ABD'dekine benzeyen ve fiilen hem Yasamanın hem de Yürütmenin üstünde yer alan bir Başkanlık Sisteminin bulunduğunu vurgulamaktadır. Devlet Başkanı iç ve dış meselelerde üstün yetkilere sahiptir. Bazı durumlarda hükümete tanınan yetkiler Cumhurbaşkanına da tanınmıştır. Federal düzeyde güçlü yetkileri onu üstün kılmaktadır. Yüksek idari görev ve yargı organlarına atama yapabilmekte ve bu görevlileri görevden alabilmektedir (Aarveaara, 1999: 13-14). Cumhurbaşkanı yasama organına göre üstün konumdadır; çünkü kendisini destekleyen parti Duma¹¹, da da çoğunluğa sahiptir ve bu partinin en güçlü kişisi olduğundan milletvekillerinin seçiminde de etkilidir. Hem anayasal olarak üstün konumu, hem yargı mensuplarını atama yetkisi, hem de sistemin onun etrafında şekilleniyor olması dolayısıyla yargıya göre de daha üstün konumdadır. Burada, yasal metinlerdeki üstünlüğün yanısıra Rus siyasi geleneğinden kaynaklanan bir üstünlük de söz konusudur. Ayrıca Putin'in ülkenin zor koşullar yaşadığı bir dönemde iktidara gelerek karizmatik kişiliği ile halka güven telkin etmesi, kendisine ve Cumhurbaşkanlığı makamına ayrı bir güç kazandırmıştır. Karizmatik bir lider karşısında demokratik geleneğin tam olarak yerleşmediği kurumların bağımsız hareket etmeleri beklenmemelidir (Ağır, 2014: 204-205).

Yargı organı yürütmeden tamamen bağımsız değildir. Yargı mensuplarının kariyer gelecekleri Kremlin'in tercihlerine bağlıdır. Adli sistem muhalefeti sindirmekte bir araç olarak kullanılabilir. (<http://freedomhouse.org>, 2014). Siyasal sistemin tek adamın etrafında şekillendiği rejimlerde yargı kurumları da tam bağımsız olarak görev

¹¹ Rusya'da yasama organı iki meclisten (Federasyon Konseyi ve Devlet Duması) oluşmaktadır. Federasyon Konseyi her federe birimin iki temsilcisinden oluşmakta iken, Duma, beş yıl için halk tarafından seçilen 450 üyeden oluşmaktadır (The Constitution of the Russian Federation, Article: 95-96).

yapamamaktadırlar. Her şeyin liderin kararıyla şekillenebildiği bir siyasi yapıda yargının tam bağımsız olabileceğinden sözetmek eşyanın tabiatına da aykırı bir durumdur.

Bu gün için Rus siyasi rejimi, yasal normların ve anayasal kuralların geniş çapta göz ardı edilmesiyle, iktidarı paylaşan kurumların ve denetleme mekanizmalarının yokluğu ile ve siyasi karar alma sisteminin şeffaf ve güvenilir olmaması ile daha da kötüleşmiş bir başkanlık sistemidir. Seçim sistemindeki kusurlar, basın özgürlüğünde giderek artan kısıtlamalar, başkanlığın yürütme yetkisinin anayasal sınırları aşma tehdidi, keyfi kurallar, vatandaşların hak ve özgürlüklerinde artan ihlaller bütün bunların hepsi Rusya'nın liberal olmayan bir demokrasi olmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, mali ve sanayi holdinglerin devlet kurumlarını özel iş menfaatleri için kullanması artarken pek çok devlet kuruluşunun etkinliği, nüfuzu ve siyasi kapasitesi çok azalmıştır (Mangott, 2001: 66). Devlet başkanının gerek anayasal üstünlüğü gerekse karizması sistemin onun etrafında şekillenmesine neden olmaktadır. Bu güçlü konumu onu sistemin mutlak hakimi konumuna getirmektedir. Bu durum da demokratik ilkelerin Rusya'da yerleşmemesine neden olmaktadır.

3.7. Ekonomik Nedenler

Rus ekonomisi büyük oranda doğal kaynaklara bağımlı durumda olup devlet gelirlerinin büyük bir bölümünü enerji sektörü oluşturmaktadır. SSCB'nin dağılmasıyla liberal ekonomiye geçiş döneminde kamu işletmeleri yok pahasına satılmış, kamu işletmelerini satın alan ve daha sonra oligark diye adlandırılan bu zenginler önemli bir ekonomik güç elde etmişlerdir. İktidara geldiği zaman bu durumu büyük bir tehlike olarak gören Putin, stratejik bir alan olarak gördüğü enerji sektörünü tekrar devletleştirme yoluna gitmiştir.

Bugün itibariyle; enerji sektöründeki firmalar ya doğrudan ya da dolaylı olarak devlet kontrolü altındadır. 2010 verilerine göre Rusya'da tüm devlet gelirlerinin % 46' sı petrol ve doğalgaz gelirlerinden oluşmaktadır. Küresel ekonomik kriz Rus ekonomisini ve finansal yapısını derinden etkilemiş, ve bir daralma yaratmıştır. Bunun en büyük nedeni Rus ekonomisinin petrol ve doğal kaynak ihracatına bağımlı olmasıdır (Nichol, 2012: 22-24).

Yoksul nüfusun fazla olduğu ülkelerin demokrasinin gelişimine olanak sağlayamayabilecekleri söylenebilir. Birinci dünya savaşından sonra Almanlar Hitler'i, onyıllar sonra yoksul Venezuelalılar Chavez'i, ve yine İranlılar Ahmedinejad'ı seçmişlerdir. Tarih boyunca ispatlanmıştır ki fakir nüfusun yoğunlukta olduğu ülkeler diktatörlükle yönetilmektedir (Latynina, 2009). Rusya'da devlet doğal kaynak gelirleri nedeniyle zengin

olmasına karşın, gelir dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle halkın önemli bir bölümü yoksuldur. Öztekin (2003: 62), toplumda gelir dağılımının bozulmasıyla eşitlik düşüncesinin ve yasalara saygının kaybolacağını, bu durumda demokrasinin de bozulmaya başlayacağını vurgulamaktadır.

Rusya’da gelir dağılımında ciddi eşitsizlikler bulunmaktadır. İnsanlar yasaların uygulandığına inanmamakta paranın ve nüfuzun yegane güç olduğuna inanmaktadırlar. Ülkedeki önemli ekonomik sektörler hala devlet kontrolündedir. Devlet kontrolünde olmayanlar ise devlet başkanının izin verdiği birkaç zenginin elindedir. Bu durum demokrasinin Rus toplumuna yerleşememesinin önemli nedenlerinden bir tanesidir.

4. Sonuç

Rusya Federasyonu, geniş toprakları, zengin enerji kaynakları, coğrafi konumu, tarihi ve kültürel birikimi ve bir döneme damgasını vurmuş olan SSCB’ nin mirasçısı olması gibi nedenlerle dünyanın siyasi ve ekonomik bakımdan önemli ülkelerinden birisidir. Çağdaş dünyada artık bir norm haline gelmiş olan demokrasi konusunda Rusya, özellikle Batılı ülkeler tarafından, demokratik olmadığı gerekçesiyle eleştirilmekte, demokrasi indekslerinde alt sıralarda yer almaktadır. Bağımsız bir kuruluş olan Freedom House tarafından ise demokratik olmayan ülkeler kategorisinde değerlendirilmektedir.

Rusya’nın demokrasiye uygun olup olmadığı sorusunun iki cevabı bulunmaktadır. Bazıları demokrasinin Rusya’nın doğasına uygun olmadığını çünkü insanların buna hazır olmadıklarını söylemektedirler. Bazıları ise açık demokratik bir toplum oluşturulması konusunda yöneticilerin yeterince istekli olmadıklarını vurgulamaktadırlar (Latynina, 2009). SSCB’nin son devlet başkanı ve 1980’li yıllarda demokratikleşme bağlamında ciddi adımlar atmış olan Gorbaçov, 2011 yılında düzenlenen 80. Doğum günü kutlamalarında vermiş olduğu demeçte, Rus demokrasisinin imitasyon olduğunu, yargının ve yasamanın yeterince bağımsız olmadığını, Kremlin’in komünist partinin uygulamalarını çağırıştırdığını, Putin’in ülkeyi tek parti uygulamalarına geri götürdüğünü vurgulamıştır (Isachenkov, 2011). Benzer şekilde Zekaria’da (2014) Putin’in yargı bağımsızlığını aşındırdığını ve kişisel hakları sınırlandırdığını vurgulamaktadır.

Bir ülkede demokrasinin yerleşip yerleşmediğinin tespitinde yetki ve sorumlulukların kişi odaklı olmak yerine kurum odaklı olması, hukukun üstünlüğü ilkesinin herkes için ve her durumda uygulanıyor olması, siyasi partilerin ve STK’ların gelişmiş ve yeterli sayıda olması, kitle iletişim araçlarının özgür ve bağımsız olması gibi hususlar üzerinden değerlendirmelerde

bulunmaktadır. Bugünkü Rusya'da bu sayılan hususlar; ülkenin demokratikleşmemesinin nedenleri olarak değerlendirilen siyasal kültürü, halkın süper güç olarak yaşama alışkanlığı ve tutkusu, güvenlik kaygıları, sivil toplumun ve siyasal partilerin gelişmemiş olması, asimetrik federal yapısı, devlet başkanının yasama ve yargı organları üzerindeki etkisi ve ekonomik nedenlere bağlı olarak yeterince uygulanamamaktadır.

Gorbaçov reformlarından önceki dönemde yüksek olan devlet kapasitesi Yeltsin döneminde azalmaya başlamış, sonrasında Putin yönetiminde ilginç bir şekilde yüksek seviyelere geri dönmüştür. Bu iki eğilim birbiriyle açıkça ilişkilidir: Putin'in rejimi demokrasiyi yerinden ederken, devlet kapasitesini saldırgan bir şekilde genişletmiştir. Putin rejimi genişlik, eşitlik, koruma ve karşılıklı bağlayıcı istişare yönünden Rusya'yı açıkça demokratikleşmenin geri çevrimine uğratmıştır (Tilly, 2007: 226-227). Putin'in tutumu, yolsuzluklar ve Rus kültürü Rusyayı demokratikleşmeden alıkoyan önemli nedenlerdendir. Rusya bugün demokratik açık ve özgür bir toplum görüntüsü vermemektedir. Rusya'nın Batılı anlamda bir özgürlük düzeyini yakalayabilmesi için kültürel, yapısal ve işlevsel önemli değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Zachari, 2013). Rus siyasal kültürü merkeziyetçi otokratik bir eğilim taşımaktadır. Çarlık döneminde çarların acımasız uygulamaları ve SSCB dönemi tek partinin totaliter yönetimi bugünkü Rus siyasal kültüründe demokratik eğilimlerin az olmasının en önemli nedenlerinden birisidir. SSCB dönemindeki süper güç psikolojisiyle yaşamaya alışmış Ruslar için bugün de süper güç olma arzusu gündelik yaşamın zorluklarından daha fazla önem arz etmektedir. 1991 sonrası bazı federe birimlerinin etnik temelli ayrılık istekleri ve bir zamanlar karşıtı olan NATO ile AB gibi uluslararası oluşumların Rusya'yı çevreleme politikaları ülkenin ciddi güvenlik sorunu algılamasına neden olmuş ve Gorbaçov ile başlayıp Yeltsin ile sürdürülen bir takım demokratik kazanımlardan geri dönüşler yaşanmıştır. Enerji sektöründeki şirketlerin önemli bir bölümünün tekrar devletleştirilmesi geri kalanların da Putin'e muhalif olanların elinden alınarak yandaşlarına verilmesi, muhalif basın ve STK'lara baskı uygulanması, hukuk devleti ilkesinin ihlal edilerek birçok muhalif işadınının ülkeyi terke zorlanması demokratikleşme çabalarından geri dönüş ve ülkenin demokratikleşmemesinin nedenleridir.

KAYNAKÇA

AARREVAARA, Timo (1999), “Restructuring Civil Service in Russian Public Administration”, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/unpan003983.pdf>, Erişim Tarihi: 17.06.2014.

AĞIR, Osman (2014), **Rusya Federasyonu’nda Yürütmenin Konumu ve Otoriterleşme**, Malatya: İnönü Üniversitesi SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

AKGÜN, Birol (2010), **Rusya-AB İlişkileri**, Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Rusya, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.

ATASOY, Emin (2008), “Rusya Federasyonu Sınırları İçinde Yer Alan Özerk Cumhuriyetlerin Etnocoğrafya Işığında Değerlendirilmesi”, **Turkish Studies**, s.83-124, Sayı:13, Sonbahar 2008.

ATASOY, Emin (2011), **Demografi, Jeopolitik ve Etnoğrafya Işığında Rusya**, Bursa: MKM Yayıncılık.

BUGAJSKI, Janusz (2010), “Russia’s Pragmatic Reimperialization”, *Caucasian Review Of International Affairs (CRIA)*, s:3-19, Vol. 4 (1) – Winter 2010.

CARRERE, Encausse Helene (2003), **Tamamlanmamış Rusya**, Çev: Reşat Üzmen, Ötüken Neşriyat: İstanbul. CSPP (Centre for the Study of Public Policy), “Presidential Election Result”, http://www.russiavotes.org/president/presidency_result.php, (Erişim Tarihi: 08.07.2014).

ÇELEBİ, (2013), **Rusya’nın Putin’inden; Putin’in Rusya’sına**, Kültür Ocağı Vakfı Stratejik Araştırmalar Kürsüsü.

Demografiçeskiy Ejegodnik Rassii, (2013), s:25,46, Moskva: Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki (ROCCTAT).

DURSUN, Davut (2006), **Siyaset Bilimi**, Beta Basım AŞ. 3. Bası, İstanbul.

Federalnaya Slujba Gasudarstvennoy Statistiki, (2009), “Çislo Administrativno-Territorialnix Edinits Po Subyektom RF na 1 Yanvara 2009 Goda”, <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstatmain/rosstat/ru/statistics/state/#>, Erişim Tarihi: 01.06.2014.

HAZIR, Hayati (2004), **Anayasa Hukuku**, Alter Yayınları, 3. Bası, Ankara.

HEKİMOĞLU, Asem Nauşabay (2007), **Rusya’nın Dış Politikası 1**, Vadi Yayınları: Ankara.

HEYWOOD, Andrew (2007), **Siyaset**, Çev: Bekir Berat Özipek vd. Adres Yayınları, Ankara.

ISACHENKOV, Vladimir (2011), “Gorbachev at 80: Russia an ‘Imitation’ of Democracy”, **The St. Petersburg Times**, March 2, 2011.

KAGARLİTSKY, Boris, (2008), **Bugünkü Rusya: Neoliberalizm, Otokrasi ve Restorasyon**, Çev. Fatma-Serdar Arıkan, İthaki Yayınları, İstanbul.

KALAYCIOĞLU, Ersin (2012), **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**, Ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Deniz Kağncıoğlu, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No:2502.

KUMUK, Cem, (2008), “Rus Tarzı Federalizm” <http://genar.blogcu.com/rus-tarzi-federalizm-cem-kumuk/3968380>, Erişim Tarihi:17.07.2014.

LATYİNİNA, Yulia (2009), “Unfit for Democracy”, **The St. Petersburg Times**, July 31, 2009.

LİNZ, Juan.J. (1975), **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. Ergun Özbudun, Siyasal İlimler Türk Derneği Yayınları.

MANGOTT, Gerhard (2001), "Dizlerinin Üzerine Çöken Dev: Rusya'nın Küresel Rolü Üzerindeki Yapısal Kısıtlamalar, s:65-91 Kadim Komşumuz Yeni Rusya, Haz. Yılmaz Tezkan, Ülke Kitapları:9.

McFAUL, Michael, Nikolai Petrov vd. (2004), **Between Dictatorship and Democracy Russian Post-Communist Political Reform**, Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

MEDETSKY, Anatoly (2005), Putin Warns Politically Active NGOs, **The Moscow Times**, (21 Temmuz 2005).

MİKAİL, Elnur Hasan (2007), **Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin**, IQ Yayıncılık.

MUTLUSU, A. Faruk (2001), Yönetimsel Yapıların Oluşumunu ve Niteliğini Belirleyen Etkenler, s:72-94, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2001, Cilt 3, Sayı:3.

NİCHOL, Jim (2012), "Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests", Congressional Research Service, www.fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf Erişim:02.06.2014.

OKTAY, Cemil (2005), **Siyaset Bilimi İncelemeleri**, Melisa Matbaacılık, İstanbul.

ONAY, Yaşar (2002), **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, Ankara.

ÖZBAY, Fatih (2009), "Rusya Federasyonu'nun Terörle Mücadele Politikası:Stratejik Sorunlar ve Çözüm Yolları", ss:12-26, **Rusya Çalışmaları Stratejik Araştırmalar 2**, Ed:İhsan Çomak, İstanbul: Tasam Yayınları, ÖZTEKİN, Ali, (2003), **Siyaset Bilimine Giriş**, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

RIASANOVSKY Nicholas V. ve Mark D. STEINBERG, (2011), **Rusya Tarihi**, Çev: Figen Dereli, İnkilap Kitabevi, İstanbul.

ROSKİN, Michael G. (2009), **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, Çev: Bahaeddin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara.

RYZHKOV, Vladimir (2013) "Operation Total Eradication of NGOs" **The St. Petersburg Times**, (22 Mayıs 2013).

SALİKOV, Marat (2010), "The Russian Federal System: Sub-National and Local Levels", <http://camlaw.rutgers.edu/statecon/subpapers/salikov.pdf>, Erişim Tarihi: 11.06. 2014.

SAPMAZ, Ahmet (2008), **Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

SEİFFERT, Wolfgang (2009), **Vladimir V. Putin**, İstanbul: Gendaş Aş.

TAŞTAN, Yahya Kemal (2012), "Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, s.69-134, Yaz 2012.

The Constitution of the Russian Federation, (1993), Article: 95-96.

TİLLY, Charles (2007), **Demokrasi**, Çev. Ebru Arıcan, Phoenix Yayınevi, Ankara.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er (2012), **Siyaset**, Etkileşim Yayınları, İstanbul.

TÜRMEK, Rıza (2010), "Otoriter Bir Cumhuriyete Doğru" 22 Mart 2010, **Milliyet Gazetesi**.

UYSAL, Ahmet (2011), Otoriter Rejimlerin Reformu Mümkün mü ?, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 29.04.2011, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/otoriter-rejimlerin-reformu-mumkun-mu/822#>

ZAKARİA, Fared (2014), "The Rise of Putinism", **The Washington Post**, July 31.

ZACHARİ, K. Ochoa, (2013), "Russia: The Democracy That Never Was", <http://www.e-ir.info/2013/12/23/russia-the-democracy-that-never-was/>, Erişim Tarihi:07.08.2014.

<http://freedomhouse.org>, (2014), "Russia, Freedom in the World 2014", <http://freedomhouse.org/country/russia#.U9udQ2VrOUI>, (E.Ta: 01.08.2014)